

पनौती घोषणापत्र

प्रा.डा नृसिंहकुमार खत्री र अन्य

प्राध्यापक/वरिष्ठ अधिवक्ता

Doi: <https://doi.org/10.3126/hisan.v9i1.64128>

पनौती नगरपालिका, नेपाल इतिहास संघ, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, इतिहास शिक्षा विभाग त्रि.वि.कीर्तिपुर समेतको सयुक्त आयोजनामा हामी नेपाल राज्यभरबाट आएका इतिहासका अध्यापकहरू तथा अनुसन्धानकर्ताहरू मिति २०७९, पौष १ देखि ३ गतेसम्म प्राचीन सहर पनौती नगरमा हामीबाट होमस्टेमा रही अध्ययन, अवलोकन गरी, तीन दिने भ्रमण तथा गोष्ठिको कार्यक्रमहरू सम्पन्न गरी, भएको राष्ट्रिय गोष्ठीमा “नेपाली पर्यटनको आधार इतिहास संस्कृतिको धरोहर” नाराका साथ सम्पन्न भएको यस राष्ट्रिय गोष्ठी २०७९ को अभियानमा कार्यक्रमको परिणाम स्वरूप यो घोषणापत्र तयार गरिएको छ। धार्मिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक सम्पदाको पनौती क्षेत्र पौराणिक, संस्कृति धार्मिक स्थलमा यसमा निम्न सिद्धान्तहरूलाई आत्मशात गरी यो घोषणापत्र तयार गरिएको छ।

- क) सहभागिहरूले कार्यक्रममा प्रस्तुत गर्नु भएका विचारहरू, सो अवसरमा भएका वृहत्, तथा अवलोकन भ्रमणमा पाइएका तथ्य वस्तु तथा सूचनाहरूको महत्वलाई विश्लेषण गरिएको छ।
- ख) इतिहास संस्कृति र पर्यटन जस्ता तीनवटै विषयको अन्तर-वस्तुहरूलाई जोडेर संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिमको स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य र अधिकारहरूलाई मध्यनजर गर्दै पनौती क्षेत्रको ऐतिहासिक, सांस्कृतिक पर्यावरणीय क्षेत्रलाई पनि संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धन गर्नका लागि सहभागिहरू निष्ठावान, दृढसंकल्पित रही काम गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरेका छौं।
- ग) यो कार्यक्रमको अभिन्न अङ्गको रूपमा यो घोषणापत्र रहने छ। यसलाई आज पारित गरीएका वुदाहरूलाई History Association, Nepal हिशान र यसको छत्र छाँयामा कार्यरत हामी सहभागिहरूले यसलाई अध्ययन, अध्यापन, लेखन तथा प्रकाशन जस्ता क्रियाकलापहरूमा अनुशरण गर्दै नेपालको स्थानीय, प्रादेशिक, तथा क्षेत्रीय विषयहरूलाई माथि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने र त्यसलाई पनि राष्ट्रिय इतिहासमा जोडेर लैजाने प्रयास गर्ने छौं।
- घ) यस सस्थालाई यही अनुभवबाट सघ, सस्था तथा समुदायको सतहसम्म गएर राष्ट्रिय इतिहासका विषयवस्तु तथा तिनीहरूलाई सवलीकृत गर्ने विधि, तरिका, उपायहरू तथा प्रविधिहरूको अध्ययन तथा अनुसन्धान गरी इतिहास विषयलाई आगामी दिनमा पनि राजनीति, विकास तथा समृद्धिकालागि भरपर्दो ज्ञानको भण्डारकोरूपमा विकसित गराउने गहन दायित्वमा पनि जुटीरहन हामी दृढ सकल्पका साथ प्रतिवद्धता जाहेर गर्दछौं।

(१) ज्ञान श्रृजना, विकास र समृद्धिका लागि

पर्यटनमा हेरिटेज, त्यसमा समस्याहरू, समाधान, चुनौति, स्थानीय साना साना कामहरू सन्चालन गरौं, अभिलेखिकृत गरौं, संरक्षण सम्बद्धन गरौं, स्वयम सेवा गरौं, स्वयम सेवी भई भोलिन्टरी सेवा गरौं, त्यसका लागि काम गरौं। विज्ञ विशेषज्ञहरू ल्याएर प्रवचन गरेर, लेख तयारी गरेर, मूर्तिहरू, मठ मन्दिर त्यहाँ रहेको पाटी, फल्चा, इनार, ढुंगे धाराहरू, गुठी, त्यसका आसपासमा देखिने काठ, माटो धातुवाट बनेको कलाहरू त्यसलाई पनि विषय वस्तु बनाएर काम गर्ने गराउनका लागि प्रेरित गरौं। गरेका कामहरूको

अभिलेखन, प्रतिवेदन, प्रकाशन, वितरण तथा वहस तथा छलफल गरी ज्ञानको श्रृजना गरौं, जो हाम्रो साभ्का ज्ञान होस बनोस् ।

(२) सरक्षण सम्बद्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि

नेपालको भौगलिक अवस्थिति तथा सामरिक महत्वको सम्पदा हिमालयहरू, चुली र शिखरहरू, डाँडाँ, कोट किल्ला, गढिहरू, खोच र तथा फाँटहरू प्राचीन, प्राग ऐतिहासिक, मानव वस्तिहरू भई सभ्यताको पनि केन्द्र हुन सक्ने भएकाले ती अध्ययन अनुसन्धान गर्न योग्य उपयुक्त क्षेत्र भएकाले पनि तिनीहरूको सरक्षण सम्बद्धन तथा प्रोत्साहन गर्न गर्न सचेतना जागरण ल्याउने र त्यसका लागि स्थानीय निकाय तथा समुदाय तहको, सरोकारवालाहरूको साथ पनि सहकार्य गर्न पहल कदमी गर्ने

धार्मिक, ऐतिहासिक, साँस्कृतिक सम्पदा रहेको क्षेत्रहरूमा ठूलो गह्वै मेशिनहरू, भद्धा जीव जन्तुहरू, परिवहनबाट ती क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव पर्न जाने तथ्यलाई मध्यनजर गरी ती क्षेत्रहरूलाई सकभर परम्परागत, साना हाते औजारबाट काम चलाउने, प्रचलित स्थानीय शीप, कला, तथा प्रविधिहरूले स्थानीय शीप कला कारीगरीको सुधार तथा विकास गरी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गरी व्यवशायको प्रवद्धन गर्न, बौद्धिक स्तरबाट ज्ञान र अनुभवको लगानी गर्ने सहयोग दिने

(३) विश्व सम्पदामा सुचिकृत हुनका लागि

यो पनौती क्षेत्र, विश्व सम्पदामा सुचिकृत हुनका लागि न.पा. सरकारले पनि आयोजना अन्तरगत प्रयत्न गरेकोमा त्यसलाई विश्व सम्पदा सुचिकृत गर्न आवश्यक पर्ने शर्त, पुर्वाधार, व्यवस्थापन तथा योग्यताको आर्जन र विकास गर्न आवश्यकता रहेको सत्यता यो गोष्टिले महशुस गर्दै त्यसका लागि यहाँको नागरिक, स्थानीय सरकार तथा आम नागरिकहरूले कार्य गर्ने गर्नु पर्नेमा जोडदिन चाहन्छ । त्यसबाट प्रदेश, केन्द्र, सरकार मातहत नेपाल सरकारमा पनि लविङ्ग र प्रयत्न गर्नुपर्ने भएकोले सो प्रयोजनका लागि नगरपालिका, यहाँको सराकार, सघ सस्थाहरूले सञ्जाल निर्माण गरी प्रयत्नशील रहनु पर्ने आवश्यकता पनि महशुस गरिएको छ ।

त्यसका लागि राजनीतिक जन प्रतिनिधिहरूलाई यस क्षेत्रको सम्पदाको सरक्षण तथा सरोकारको विषय भएकाले उहाँहरूको पनि पहुँचलाई यस काममा सदुपयोग गर्न लगाउनु पर्ने तथ्य महशुस गरिन्छ ।

शिक्षा तथा सस्कृति मन्त्रालय, नेपाल सरकार समेतलाई अनुरोध गरी सकीएको, गराउने आवश्यकता महशुस गरी त्यसका लागि हिसान, त्रि.वि. इतिहास विभाग र हामी आम सहभागिहरूले पनि आपनो जो आपनो वृत्तबाट गहन भूमिका निर्वाह गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गर्दछौ ।

(४) पर्यटनको प्रवर्द्धनका लागि :

स्थानीय अर्गानिक उत्पादन, अन्न, फलफुल माटो, खाद्य वस्तुहरू, खाना तथा पेय समेत नेवारी, थकाली, थारु, भौगलिक स्थानमा वशोवास गरेको जात जातिहरूको विशिष्ट उत्पादनहरू, प्रविधिहरू, कला र शीप, मनोरन्जन नृत्यजस्ता तथा सीप सबै जोगाएर पर्यटकलाई आकर्षण गर्ने र पर्यटनका विविध विषयहरूको अन्तरवस्तु समेतलाई स्थानीय विद्यालयमा पाठयक्रम बनाएर पनि शिक्षा शिक्षणमा समावेश गरी अध्यापन गराउन पर्ने, यी विषय वस्तुहरूमाथि पनि इतिहासविद्हरूले कलम चलाउने, अध्ययन अनुसन्धान गर्ने गराउने, तर्फ सबैको ध्यानकर्षण गराउन चाहान्छौ ।

परम्परामा आधारित प्राविधिकहरू जस्तै वाजा वजाउने, गाउने नाँच्ने, कलाकार, लुगा बुन्ने, उत्पादन गर्ने, कृषि तथा पशुपालन समेतलाई बढाउने, पानी घट्ट चलाउने, लुगा बुन्ने तान, वेत वाँशका समानहरू, माटो काठका समानहरू उत्पादन गर्ने, गाई बाखा पशुपालन समेतलाई परम्परागत सम्भावनाको क्षेत्र पहिचान

गरी आधुनिक प्रविधिबाट पुनर्जीवित गर्ने प्रेरणा जगाउन पर्ने तर्फ ध्यान जान पनि सरोकारवालाहरूलाई अनुरोध गर्दछौं ।

यी माथि उल्लेखित, शीप, कला र प्रविधिका अन्तरवस्तुहरू समेतलाई आधार बनाएर लेखन, प्रकाशन, प्रचार प्रसार गर्ने काम गर्न यो संस्थाले गर्दछ। सूचकमा पाइएको बेन्च मार्कहरूको सूचकहरूलाई सम्बोधन गर्ने गरी यो विद्वत् वर्गले त्यसका लागि योगदान गर्न चाहन्छ ।

(५) फोहोर व्यवस्थापन, प्रशासन र पुन प्रशोधनका लागि

फोहोर मैलालाई पनि सुव्यवस्थित, फोहोर मैला सफा गर्ने तर कही पनि राख्न नदिने मुद्धा पेचिलो रहको सन्दर्भमा, ज्ञान बुद्धिको सेवा दिन सकिने छ । योजनाबद्ध तरिकाले फोहरलाई मोहरमा परिवर्तन गर्ने, यसमा समुदायलाई शीप तालिम युक्त श्रोत साधन सम्पन्न बनाएर परिचालन गर्न सकिने, त्यसले पर्यटनलाई बढाउन सक्ने तर्फ यो मोफसलमा भएका अरू नगरपालिकाहरूको पनि अवलोकन गरी त्यसलाई यहाँ अनुकरण गर्न सकिने तर्फपनि ध्यान जान अनुरोध गर्दछौं ।

“पनौतिको समग्र विकास तथा समृद्धिको आधार यहाँको कला, संस्कृति, सम्पदाहरू नै हुन” भन्ने सत्य आत्मशात गरी तिनीहरूको अध्ययन, अवलोकनबाट पर्यटनलाई विकास गरी सो पर्यटन व्यवसायबाट आर्जन गरेको आयको सानो प्रतिशत रकमलाई निरन्तर यसैको अध्ययन अनुसन्धान, लेखन, प्रकाशन तथा प्रचार प्रसारको रूपमा उपयोग गर्न बीउ पूँजी तथा एकीकृत बास्केट फण्ड बनाएर यहीं विषयका विज्ञ विशेषज्ञहरूलाई संलग्न गराइकन त्यसको माध्यमबाट पर्यटनको आधार सांस्कृतिक सम्पदाको धरोहरलाई संरक्षण सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धनमा जोड दिनु पर्ने र विज्ञ इतिहासकार महानुभावहरूलाई पनि यसको सम्भावना र भविष्यका वारेमा कलम चलाउनका लागि ध्यान आकर्षण गराउने गरी गरिएको छ ।

(६) प्रकृति, वातवरण पर्यावरणीय र जैविक विविधता संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि

प्राकृतिक सम्पदाहरू हावा पानी, वन, प्रकाश, जीव जन्तु र वनस्पतिहरू जैविक विविधता सबै कालागि महत्वपूर्ण सम्पदा भएकाले तिनीहरूको महत्वलाई हृदयगम गर्दै विश्व जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्न, र दीगो विकासको लक्षलाई पनि प्राप्तमा राष्ट्रलाई सहयोग दिने समय, घटनाकम र स्थानले तिनीहरूको परिवर्तनशील गुण र अन्तर प्रभावबाट पर्यटन, उत्पादन, सन्चय जीवन विकासलाई प्रभाव पर्ने, कुरा मनन गरी यस्ता प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाको बीच अन्योन्याश्रित सह सम्बन्ध विकास गर्नका लागि हामी नेपाली हिशान परिवार, आम नागरिक समुदाय र सम्बन्धित सरोकारवालाहरू सग सहयोगि पहल कदमी गर्ने गराउने छौं । खेति योग्य जमीन बचाउने, माथिल्लो तटमा हरियाली बढाउने, तल्लो नदी तट बचाउने, जोगाउने, सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाका कुराहरू जोगाउनका लागि दीगो संरक्षणको नीति, रणनीति तथा कार्यक्रमहरू अपनाउन पर्ने व्यवहारका लागि सम्बन्धित सबैको ध्यानकर्षण पनि गराउँदछौं ।

(७) अनुसन्धान तथा विकासका लागि

लेखन, प्रकाशन, प्रचार प्रसार, सस्थागत, विकास गर्ने गराउने काम विज्ञ विशेषज्ञहरूले गर्ने गराउने, विद्यालय, कलेज, सामाजिक संघ संस्थाहरूले टोल, त्यसको व्यवस्थापन समिति तथा सदस्यहरूको समूह मिलेर सफाई, त्यसमा परिवार तथा सयोजक राखेर काम गर्न सकिने, होमस्टेका लागि त्यसको नियम, निर्देशिका, सञ्चालन तथा एकश पोजर राखेर काम गर्न गराउन आवश्यक देखिन्छ । समय समयमा आन्तरिक प्रदर्शन तथा प्रतियोगिता गरी प्रतिभाहरूलाई मान, सम्मान तथा प्रोत्साहन पनि गर्न आवश्यकता रहेको महशुस गर्दै सचेतना वृद्धिका लागि प्रचार प्रसार गरिरहनु पर्ने आवश्यकता देखिएको व्यहोरा पनि जाहेर गर्दछौं ।

नगरपालिकाबाट दिइएको प्रस्तुतिकरण र सहभागिहरूबाट गरीएको यहाँको स्थानीय ऐतिहासिक सम्पदाहरूको अध्ययन गर्दा, पनौती र यसले पाएको भू-बनौतीको संरचना, अवस्थिति, हावापानी, यहाँ रहेको

सम्पदाहरूबाट आन्तरिक तथा अन्तराष्ट्रिय पर्यटकहरू भित्र्याउन सकिने भएकाले, पहिलो प्राथमिकतामा राखी यहाँको सांस्कृतिक सम्पदा धरोहरहरूको सरक्षण सम्बर्द्धन तथा प्रवर्द्धनमा आम जनसमुदाय जुटेर लागि रहनु पर्ने र त्यसको लागि सविधान तथा स्थानीय निकाय सञ्चालनसम्बन्धी नीति नियमको परीधीभिन्न रही योजनावद्ध तरिकाले योजना तथा कार्यक्रमहरू गर्नु गराउनु पर्ने आवश्यकता महशुस गर्दै सो गर्न गराउनका लागि अनुरोधका साथ सहकार्य गर्न यो संस्था तथा सहभागीहरू आफ्नो संस्थागत इच्छा जाहेर पनि गर्दछौ ।

इतिहास विषयको अध्ययन र लेखनलाई विधिलाई सिमित विषय राजनीतिक इतिहासको विषयमा केन्द्रीत चलनलाई समय, घटनाक्रम तथा स्थान विशेषले दिने प्रभावको समेत महत्त्वलाई विशेषरूपमा अवगत गर्दै, इतिहाससँग सम्बन्धित अरु विषयहरू जस्तै इतिहास र विकास, इतिहास राजनीति शास्त्र, इतिहास समाज शास्त्र, अर्थ शास्त्र दर्शन, इतिहास र विज्ञान तथा भूगोल अर्थ व्यवस्था र वाणिज्य विकासलाई विभिन्न अन्तर वस्तुहरूको अध्ययन र अनुसन्धान गरी तिनीहरूको सानो तथा ठूलो विषय वस्तुहरू माथि पनि समावेश गरी अध्ययन, लेखन तथा अनुसन्धानलाई निरन्तरता दिने । इतिहासको तथ्यहरू, प्रमाणहरू, तर्क र त्यस माथिको सबैको आमसहमति, समर्थनको मान्यताले मात्र साना राष्ट्रको राष्ट्रियता सवल हुने भएकोले, वर्तमान गणतान्त्रिक व्यवस्थामा विद्वत वर्ग तथा अरु आम नागरिकहरूको महत्त्वको भूमिका रहन्छ भन्ने आत्मसात गरी त्यसमा मिलेर सहकार्य गर्न आवश्यकता रहेको अनुरोध गर्दछौ ।

जसरी भक्तपुर, ललितपुर, काठमाडौंले आफ्नो आफ्नो क्षेत्रमा सांस्कृतिक, सङ्ग्रहालयहरू राखी त्यसबाट पर्यटकलाई पनि सेवा र आनन्द दिएका छन्, त्यसको निमित्त पनौती क्षेत्रमा रहेको मठ मन्दिर, तिनीहरूको संस्कृति, धर्मसम्बन्धी मठ, मन्दिर, मूर्तिहरूको बारेमा अभिलेख वद्ध तथ्याङ्क डाटा लगत तयारी गरी, सो लगतलाई पनि सराकारवालाहरूको समितिमा दिएर तिनीहरूको सरक्षण प्रवर्द्धन गर्न र पर्यटन व्यवसायमा जोड्नका लागि पनि यो पनौतीले गर्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

८. पर्यटन र यातायातको विकासको लागि नगरपालिकाबाट विस्तृत कार्यक्रम तयारी गरी प्रारम्भ भएको कार्ययोजना, रणनीति र कार्यक्रमलाई पुरा गराउन सबैको सहयोग अपेक्षा गर्दछौ ।

९. विकास, समृद्धि र सुशासनका लागि सधैं सबै सँग हातेमालो गरी कार्य गर्ने पनि सङ्कल्प गर्दछौ ।

निष्कर्ष, अभियान, र अठोट

विगतमा हिसानले गरेका ज्ञान श्रृजनाहरू, आर्जन उपलब्धिहरूलाई सस्थागतरूपले सन्चय गरी पुजी कृत गर्ने, त्यसको सामर्थ्य र भावभूमिमा अडिएर हाम्रा उत्तराधिकारीहरूलाई ज्ञान विज्ञान प्रविधिको श्रृजन गर्न उत्प्रेरण जगाई पुस्ता हस्तान्तरणको आदर्श परम्परालाई निरन्तरता दिने र वर्तमान नेपाली राष्ट्रियता अवस्थालाई पनि मध्यनजर गर्दै इतिहासको ज्ञानलाई जोश र जाँगरले राष्ट्र राष्ट्रियता सार्वभौमिकता अखण्डता, स्वाभीमानको सरक्षण, सरक्षण र प्रवर्द्धनमा सद्पयोग गर्ने प्रतिवद्धता पनि व्यक्त गर्दछौ ।

घोषणापत्र तयारी समिति

- १.संयोजक प्रा. डा. नृसिंह कुमार खत्री
- २.सदस्य डा. डोलराज काफ्ले
- ३.सदस्य रवीन्द्र रिजाल
- ४.सदस्य इन्द्रप्रसाद अधिकारी (वरिष्ठ प्रशासकीय अधिकृत)
- ५.सदस्य पुष्पा शर्मा अर्याल
- ६.सदस्य महेश्वर जङ्गम
- ७.सदस्य विश्व उल्लक .....
- ८.सदस्य लक्ष्मण सापकोटा.....

मिति २०७९।१३ गते.....